

szó-lá, kvaternót mi, folytatja, sőt, a harmadik sorban mi-ti, ami ismét arra figyelmeztet, hogy túlléptük a pentaton rendszer határát. Ezzel az ereszkedő lekerekítéssel a dallamsorok kupolás rajzolatot nyerne, amelynek ívelése egyre merészebb: az emelkedés az első sorban a kezdőhangtól számított kis szeptimig, a másodikban a kiscdecimáig terjed, a harmadikban félhanggal lépi túl a két oktávot; az ereszkedés az első és a második sorban kis szeptimnyi, a harmadikban kis decimányi.

A negyedik sor a megelőzőekkel szöges ellentétben nem kvárt-torony, hanem ereszkedő kvártok kistercenként ereszkedő szekvenciájával indít, a megelőző sor végét folytatva, illetve utánozva. Motívumanyagát tekintve abszolúte homogén. A megelőző sorokkal ellentétben, amelyek kupolarajza három-három elemből tevődött össze — a kvárt-toronyból, a **Kékszakállú**-kvaternóból és annak ereszkedő kvárt-toldalékából —, ez csak egyetlen kéthangnyi motívumból bontakozik ki, amelyet a **Kékszakállú**-téma ereszkedő kvártjában azonosítunk, amelyeket ott is nagyszekund-visszalépés követett. Mindazáltal: ez is kétrendszerű sor, mert legfőnnebb két ilyen kisteretávolságra

szekventált kvártot lehet egyazon pentatónia *dó'-szó-lá-mi* kvaternójaként értelmezni. Ha mind a hat dallamhangot egyazon sorba állítjuk, nagyon érdekes, szimmetrikus móduszt nyerünk, amelynek közepén kissetekund van, mellette pedig mindkét irányban előbb egy-egy nagyszekund, majd egy-egy kisterc következik. Szimmetrikus képlet, akácsak a *lá-dó-ré-mi-szó*, de a magját képező kissetekund lépés merőben mássá teszi:

Összegezhetünk. A két Bartók-dallam tagadhatatlanul egyazon tőről való. Pentaton dallamok, négysorosak, népdalszerűek. A második kulcsmotívuma az elsőből vettett. E hasonlóságokon belül azonban nagyon is mások. Az első zseniálisan egyszerű, annyira egyszerű, amennyire egy népdal nem is lehet az. *Fisz* alapú *lá*-pentaton dallam, négyszer négy egyenlő időértékű hang szerves összessége. A második is zseniális dallam, de sokkal bonyolultabb a

szerkesztése. Szintúgy pentaton fordulatokból áll össze, de azok mind más és más rendszerhez tartoznak. Mégcsak nem is ugyanabban a rendszerben ér véget, amelyekben indult. (Ritmikai változatosságára ki sem tértem.) Ám akácsak az elsőt, e második dallamot is át-meg átszövik a szerves összefüggések mesterkézzel bonyolított szálai.

A **Kékszakállú** első 16 üteme: egy eszményi szépségű, régi stílusú magyar népdal — leglényegére visszavezetve. Olyan archetípus, amilyent a népzene teremtő „természet” nem állít elő, csak az absztrahálni képes alkotói tudás és akarata. A **Concerto** kezdődallama: a népdal szokincsből és szerkezetrendjéből kibontakozó, arra nyomtalanul és egyértelműen hivatkozó, de azt messze meghaladó, jelen századik századi műalkotás. Nem a régi stílusú népdal világán túlról folsejő ősvilág zenei képe, hanem az azon századokkal inneni, ám mélységesen abban gyökerező újvilágé. Bármennyire is szervesen kötődjék a magyar népdal archaikus rétegéhez, az frásom elején vázolt Bartók-rendszernek nem második, hanem harmadik osztályába sorolandó.

LÁSZLÓ FERENC

ROMÁNIAI INTERJÚK

Bartók Béla mint interjú-alany, nem ismeretlen, hiszen Kristóf Károly önálló kötetben jelentette meg a zeneszerzővel folytatott beszélgetéseit, illetőleg beszélgetéseik eredményeként kialakult kisebb terjedelmű közleményeit, Bartók nyilatkozatait¹. A romániai sajtóban mintegy 40 interjú látott napvilágot még Bartók életében. Ezek a beszélgetések ugyanúgy jó félelemből töltött fognak át, akácsak Kristóf fennnebb említett kötete, térben viszont újabb földrajzi s egyben művelődéstörténeti egységet vonnak be a műfaj irodalmába. Ennek az anyagnak jelentősebb része beszélgetés, ritkábban fordul elő a nyilvanosságának szánt nyilatkozat, tehát az interjúk átfogalmazott, tolmácsolt változata, mely lemond a párbeszéd lehetőségeiről (pl. 1, 6, 7, 9, 22)².

1. A Bartókkal folytatott beszélgetések 1922 és 1939 között zajlottak le és jelentek meg nyomtatásban. Előlegezünk egy áttekintő összegeztet — időrendben (1. táblázat).

Kiemelve az előbbi táblázatból a sajtótermékeket, az alábbi képet kapjuk: legtöbbet közölt az *Ellenzék* (6), a *Keleti Újság* (5), valamivel kevesebbet a *Brassói Lapok*, *Temesvári Hírlap* és a *Zenei Szemle* (3–3).

A szóban forgó interjúknak csak egyik része látott napvilágot abban a helységben, ahol lezajlott a beszélgetés, másik fele más városban jelent meg. A 2. táblázat a keltezés é a közlés szerinti megoszlást szemlélteti (az 1. táblázat sorszámaival). A legtöbb beszélgetés tehát Budapesten — Bartók lakásán vagy munkahelyén —, Kolozsvárt és Aradon zajlott le, a megjelenést illetőleg viszont Kolozsvár, Arad, Temesvár és Nagyváradi vezet. A táblázat két oszlopának összevetéséből például kiderül, hogy Bukarestben készült interjú jelent meg Brassóban, aradi — Temesváron, temesvári — Aradon, kolozsvári — Nagyváradi, nagyváradi —

Bukarestben, budapesti — Kolozsvárt és Temesváron.

A fenti anyagot csak részben ismeri a Bartók-irodalom. A 3. táblázat ezt az arányt szemlélteti, a korábbi források feltüntetésével: miközben az interjúk évenkénti megoszlásáról is képet nyújt (az 1. táblázat sorszámaival)³.

2. A hazai Bartók-irodalom számon tart egy megírt, de annak idején le nem közölt interjút is. George Sbârcea a régi *Patria*, illetőleg a *Gazeta* ilustratá munkatársaként kereste fel Bartókot és beszélgetett el vele. E beszélgetés késői rögzítése *Felnőtté avató találkozás* címmel látott napvilágot jóval a zeneszerző halála után. A fiatal újságíró-muzsikusk emlékkönyvébe — 1933. dec. 15-i keltezéssel az I. román táncból vett ütemeket és autogramot jegyzett. A visszaemlékezés szerint Bartók kérdezetlenül beszélt

1. táblázat

Sor-szám	Kelet	A sajtótérkép címe	A megjelenés helye	Szerző
1	1922. II.16	Keleti Újság	Kolozsvár	—
2	II.26	Ellenzék	"	[Pálos István]
3	IV.?	Pásztortűz	"	Pálos István
4	V.?	Zenei Szemle	Temesvár	—
5	X.31	Keleti Újság	Kolozsvár	Körmives Lajos
6	XI.26	Szamos	Szatmár	—
7	1923.???	Zenei Szemle	Temesvár	Wagner József
8	1924.III.26	Nagyvárad	Nagyvárad	Guttman Miklós
9	1924.IV.?	Zenei Szemle	Temesvár	Guttman Miklós
10	X.10	Brassói Lapok	Brassó	[Horváth Henrik]
11	X.10	Aradi Közlöny	Arad	Balogh István
12	X.15	Nagyvárad Estilap	Nagyvárad	—
13	X.17	Infrájire	Kolozsvár	Corneli Codarcea
14	X.18	Brassói Lapok	Brassó	Seidner Imre
15	XI.13.	Temesvári Hírlap	Temesvár	—
	XI.16	Cuvntul	Bukarest	—
16	1926.II.25	Aradi Közlöny	Arad	—
		Bánati Közlöny	Arad	Balogh István
17	II.26	Erdélyi Hírlap	Arad	Seidner Imre
18	II.27	Temesvári Hírlap	Temesvár	[Balogh István]
19	1927.II.18	Aradi Újság	Arad	—
20	II.19	Bánati Közlöny	Arad	f. e.
21	II.22	Ellenzék	Kolozsvár	Seidner Imre
22	XII.4	Ellenzék	"	Gyalui Ilona
23	1928.III.25	Ellenzék	"	Gyalui Ilona
24	1933.XII.19	Erdélyi Lapok	Nagyvárad	[Dísida] Jfenő
25	XII.19	Keleti Újság	Kolozsvár	[Körmives Lajos(?)]
26	1934.I.14	Vremea	Bukarest	Oetav Şulţiu
27	III.2	Brassói Lapok	Brassó	—
		Bukaresti Lapok	Bukarest	Huszár Emil
28	III.4	Erdélyi Hírlap	Arad	Seidner Imre
29	V.8	Keleti Újság	Kolozsvár	—
30	1936.I.12	Ellenzék	"	—
31	V.5	Temesvári Hírlap	Temesvár	Gárdonyi István
32	V.8	Aradi Közlöny	Arad	—
33	V.9	Nagyvárad Napló	Nagyvárad	—
34	V.	6 Órai Újság	Temesvár	Somló György
35	1936.V.10	Nagyvárad Napló	Nagyvárad	Kalotai Gábor
36	V.11	Timisoara	Temesvár	—
37	X.11	Ellenzék	Kolozsvár	Szegő Júlia
38	1939.IX.24	Keleti Újság	Kolozsvár	b.

2. táblázat

Város	A beszélgetés vagy nyilatkozat színhelye	Első megjelenés helye
Arad	11, 16, 16, 17, 18, 19, 20	11, 16, 16, 17, 19, 20, 28, 32
Brassó	14	10, 14, 27
Bukarest	27, 27, 28	15, 26, 27
Kolozsvár	1, 2, 3, 5, 13, 21, 24, 25	1, 2, 3, 5, 13, 21, 22, 23, 25, 29, 30, 37, 38
Nagyvárad	8, 12, 26	8, 12, 24, 33, 35
Szatmár	6	6
Temesvár	31, 32, 33, 34, 35, 36	4, 7, 9, 15, 18, 31, 34, 36
Budapest	4, 7, 9, 15, 22, 23, 29, 30, 37, 38	—
?	10	—

művészetéről, meggyőződéséről, népezenekutatásairól. A Bartók-szöveg — talán az évtizedek távlatára némi költői árnyalatot nyert: „A népezenekutatás — mondta — nemcsak egyéni passzió, hanem kötelező szolgálat is. A paraszttzene valamennyi nép legmélyebb érzés- és gondolatvilágából született. A mi népünk szíve sok századon át körülbelül

egyformán vert: ugyanaz a táj, ugyanazok a történelmi események táplálták és tartották lobogásban. Ezt az egységet bátran, a maga valóságában kell kifejezni, és mindvégig hű maradni hozzá. A mai társadalmi és politikai rend ferdesége miatt a művészek és tudósok nem bizonyíthatják be egyúttartozásukat. Ezekben a nyomott, unneptelen években, melyek a háborút

kövétték, mind kevesebb lett a reményünk arra, hogy egymásra találjunk. De a fullasztó, sötét világ ellenére köteleységünk a szépet a politika szolgálatába állítani. Természetesen *politika* alatt azt értem, ami igaz! Szükségesnek tartom tovább tanulmányozni népeink zenéjét, nemcsak azért, mert ez a zene nem valami helyről helyre vándorló népcsoportok kitalálása, ahogyan azt még ma is sokan elképzelik, hanem mert saját törvényei alapján megnyilatkozó egyéniségünk...“⁴

A zeneszerző halála után, főleg az 1970-es esztendő ünnepei hangulatában a hazai Bartók-irodalom újabb visszazemlékezésekkel gyarapodott. Ezek között találunk olyan részleteket is, amelyekben — különböző kérdések kapcsán — Bartókot magát is megszólaltatják.

Nagyváradai tanítványa, Fischer Ervinné Szalay Stefánia Bartókkal való első találkozásától kezdve vezet végig a nevelőhöz, művészhez s a kivételes nagyságú emberhez kapcsolódó emlékeit. A párbeszéd mozzanatainak főiskolai órákat, majd az utolsó találkozásokat — köztük az 1933-as nagyváradai hangversenyt elevenítik fel.⁵

Másik tanítványa, a kolozsvári Kepich Ákosné Molnár Irma szintén pedagógiai mozzanatok révén idézi mesterét. E szövegek más forrásokból is ismert vonása a Bartókra jellemző erőteljes koncentráltág — ellentétben egyik-másik interjúval, melyben a riporter Bartókot szinte bőbeszédűnek tünteti fel. Molnár Irma hangsúlyozza: Bartók nemcsak önmagáról, de legjobb tanítványairól sem aradozott, sőt, egyetlen dicséret jelzőt nem ejtett.⁶

Lakatos István 1922-es kolozsvári találkozásukra emlékezve tolmácsolja Bartók szavait, s mindössze egy alkalommal idézi őt magát. Bartók szűkszavúsága egyik jellemzője a Lakatos István által körvonalazott portrénak is.⁷

Ugyancsak a 1970-es évben jelent meg a romániai sajtóban Alexits György és Gertler Endre tollából származó visszaemlékezés, részben párbeszéd elemekkel, részben pedig Bartók szavainak lényegét továbbítva. Előbbi a román népzene kéziratához, Bartók 1940-es budapesti búcsúhangversenyéhez fűződő emlékére utal, utóbbi — Bartókot is meg-megszólaltatva — az általa hegedűre és zongorára átírt Bartók-szonatina bemutatójától az 1938-as brüsszeli közös fellépésig örökített meg mozzanatokot.⁸

Hogy az utólagos emlékezésekben a „megszépitő messzeség“ milyen terjedelmi és tartalmi módosításokat eredményezhet, arra a Szegő Júlia által közölt beszélgetés két változata szolgált példának. A beszélgetés maga 1936 október első napjaiban a Magyar

3. táblázat

Év	Demény János ZT VII	ZT X	Bentő 1970	Új	Összesen
1922	1, 2, 3, 4, 5			6	6
1923				7	1
1924	9, 10, 14, 15a		12	8, 11, 13, 15b	9
1926	17, 18			16	3
1927			21	19, 20, 22	4
1928		23			1
1933			24, 25		2
1934		27		26, 28, 29	4
1936		31		30, 32, 33a, 33b, 35, 37	7
1939				38	1
Összesen:	11	3	4	20	38

Tudományos Akadémián zajlott le, s Szegő Júlia rövid időn belül közölte is. Két és fél évtized múltán, Bartók életét bemutató könyvének egyik részleteként újra közölte. A felelevenítés előbb életrajzban, azután regényben történik, s így az egykori riporternak – az utóbbi esetben regényírónak – jóval nagyobb a szabadsága. A késői változat Szabolcsi Bencével, Márai Kovács Ilonával, Basilides Máriával, Székely Mihállyal, a spanyol polgárháborúval, a beszélgető személyével kapcsolatos mozzanatokkal, valamint Bartók bolgár ritmusról szóló magyarázatával bővült. Ezekkel az utólagos betoldásokkal (illetőleg részletezéssel) magyarázható nemcsak a terjedelem növekedése, hanem az interjú első változatából áradó sajátos hangulat eltolódása. Az 1936-os közlésben ugyanis Bartók a Petranu-tanulmányra vonatkozólag nyújtott – az olvasó közönség zenei színvonalához mért – részben önigazoló adalékokat⁹.

3. Ha számba vesszük a Bartókkal beszélgető riportereket, találunk köztük néhány (hivatásos vagy műkedvelő) muzsikust. Ezek közül való Wagner József zeneíró, aki budapesti – Demény János szerint – irodalmi értékének nem mondható interjút Jányos Dezső szaklapjában, a Zenei Szemlében tette közzé (7)¹⁰.

Guttman Miklós Nagyvárad zene-kritikus, karamamuzsikusa és zeneszerző a Bartókkal folytatott beszélgetés során nem jutott túl a szokásos kérdések színvonalán, holott interjúja egyike lehetett volna a legizgalmasabbaknak, ha alaposan felkészülve, mélyebben szántó kérdéseket fogalmaz meg. Mihelyt az egyhangú, közkeletű kérdéseket sikerül elkerülnie, a felele-

tekből érzékelhetően, Bartók beszédesebbé válik: a Debussyról s az arab zenéről mondtak az interjú-alanyt is jobban érdekelték, mint az, hogy: honnan jön, hová megy, szívesen utazik-e és így tovább (8).

A Szegő Júliával folytatott beszélgetésre Bartók különös súlyt fektetett: a Petranuval folytatott vita egyik fontos, a később megírásra kerülő válasz előkészítő mozzanatának is tekinthető (37). A napisajtóba becsúszott elfrások, félremagyarázások vagy éppen szelvény torzítások óvatosságra készítettek Bartókot. Ha tehetné, „elolvasta a nyomtatásra kerülő beszélgetések kéziratát s azt aláírásával hitelesítette”¹¹. Ilyenre az erdélyi magyar sajtóban is kerül példa. A különös figyelmet kívánó beszélgetésnél tehát nem ok nélkül kíváncsi a gyorsírás ismeretére, nem véletlenül figyelmezteti beszélgető-kérdező társát az 1936-os interjú kapcsán a neki tulajdonított szavak hitelességére¹².

A riporterek népesebb csoportja zenekedvelő újságíró. Sajnos, egyesek a névtelenség homályában húzódtak meg, pedig – az általános színvonalhoz viszonyítva – egyik-másik nyugodtan vállalhatta volna az „onleplezésnek” ezt a módját, mint például az Ellenzék 1936. január 12-i számában közlő (30).

Az újságírók közül nálunk elsőként Pálos István kereste fel s számolt be lapjában élményeiről (3). 1922-es kolozsvári tartózkodása idején az Ellenzék-beli interjúját nem írta alá, nem is szignálta, de a tartalmi és stílusbeli rokonság bizonyítja Pálos szerzőségét (2).

Kőmíves Nagy Lajos a Keleti Újság munkatársaként látogatta meg. Írását lelkes hangvétel, népszerűsítő szándék jellemzi (5). Feltételezzük,

hogy e lap munkatársaként, mint régi ismerős, ő vetette papírra az utolsó kolozsvári hangverseny alkalmával készült interjú gondolatait is (25).

Horváth Henrik, a Brassói Lapok munkatársa Bartók-rajongó, interjúja kiegészíti a zeneszerzőről és főleg az előadóművészről szóló frásaiban kialakult Bartók-képet (10).

Balogh István az aradi hangversenyek alkalmával beszélgetett el Bartókkal, s e város közönségét tájékoztatva elsősorban (11, 16), egyik alkalommal Temesvárt is jelentkezett sorával (18). Két interjúját szignálta (11, 16), a harmadik szerzőségéről a 16-ossal való közeli rokonság tanúskodik (18).

Corneliu Codarcea az első román újságíró, aki interjút közölt Bartókkal folytatott beszélgetés alapján, az 1924-es októberi kolozsvári hangverseny idején. Interjúját megelőzve, a Világ című budapesti lapból vett 1914-es cikket lefordította és napilapjának – Infrăjirea – hivatását, a két nép közeledését Bartókon keresztül, ilyen formában is szolgálta (13). Bartókhöz fűződő emlékeit három évtized múltán felelevenítette, s éppen e közlése alapján került fény Bartókkal kapcsolatos fordítói és riporteri ténykedésére¹³.

Újságíróink közül Seidner Imre beszélgetett el legtöbbször Bartókkal (1924, 1926, 1927, 1934). Egyike volt azoknak a személyeknek, akik közel tudtak férközni a bartóki lélekhöz: 1924-es brassói interjújában mélyebb betekintést nyerhet és nyújthat az alkotóművész s az ember életébe, gondolatvilágába (14). A későbbi években aradi és kolozsvári lapban közöl – néha a korhoz igazodó, szenzációkat is kereső-kutató, mások időszerű kérdéseket felvető beszélgetést (pl. az erdélyi népdalgyűjtés folytatásának problémái), a román-magyar művelődési törekvések közeledése; 17, 21, 28).

A kolozsvári származású Gyalui Ilona, a modern magyar zene lelkes népszerűsítője két egymás utáni interjúban számol be az Ellenzék hasábjain Bartókkal folytatott beszélgetéseiről. Ezek közül az egyik az amerikai turné mozzanataival ismertette meg az olvasókat (22, 23).

Feltételezünk szerint Dsida Jenő készítette a Nagyváradon megjelent 1933. decemberi interjú egyikét (24), az Erdélyi Lapok kolozsvári munkatársaként¹⁴. Néhány életrajzi adat mellett a népszerűgyűjtéssel, a svédországi turnéval s a modern zenével kapcsolatos korábbi beszélgetésekből ismert válaszok hangzanak el.

Octav Șolțiu író Nagyváradon beszélgetett el Bartókkal az 1933-as hangverseny alkalmával, irodalmi hangvételű interjúját bukaresti lapban

(Vremea) közölte. Rokonszenves — de nőies vonásokat felfedező és eltűző — portrét rajzolt Bartókról (26)¹⁵.

Huszár Emil a Brassói Lapok, illetőleg a Bukaresti Lapok munkatársaként, 1934-ben, bukaresti tartózkodása idején került kapcsolatba Bartókkal, s a tervezett és elmaradt bánáti ünnepségek mozzanataira, függöny mögötti rejtélyeire igyekezett fényt deríteni (27). Anyagából más újság is átvett (29).

Gárdonyi István a Temesvári Hírlap számára készített interjúját Bartók utolsó romániai hangversenye idején, a Hirsch-családnál szervezett közös ebéd alkalmával (31). Mivel nem sokkal korábban látott napvilágot Petranu éles hangú tanulmánya¹⁶, Gárdonyi az itt felmerült kérdésekre óhajtott választ kapni a Bartók álláspontjáról tájékoztatni olvasóit. Amint a Szegő Júliával folytatott későbbi beszélgetésből kiderül, Bartók nem találta pontosnak, kielégítőnek a riportert fogalmazását, „állítólagos interjú”-nak minősítette Gárdonyi beszámolóját¹⁷. Gárdonyi olyan konkrétan utal a beszélgetés körülményeire, hogy Bartókkal való találkozása és beszélgetése nem kérdőjelezhető meg¹⁸. A Petranu által megfogalmazott kérdés-komplexum s az erre készülő válasz nyilván a Gárdonyival és Szegővel folytatott beszélgetés közötti időszakban is foglalkoztatta Bartókot. Így a Szegő Júliának mondottak magasabb szinten képviselik a magyar népzene-tudós álláspontját. Gárdonyi interjúanyagából merített részteket a Keleti Újság¹⁹, az Aradi Közlöny s a Nagyváradai Napló (32, 33).

Somló György Franyó Zoltán lapjában számol be²⁰, Kalotai Gábor pedig a népzenei anyag rendszerezése, a vita mellett Radu Urlăteanu alakját és Bartókkal, Kodállal kapcsolatos karmesteri, népszerűsítő tevékenységét vonja be az interjú anyagába (34, illetőleg 35).

A szignóval ellátott interjúk közül hármat nem sikerült felolnunk: 1924-ből a Nagyvárad Estilap s-n-jét, (12), 1927-ből a Bánáti Közlöny f.e.-jét (20), s 1939-ből a Keleti Újság b-jét (38).

4. Terjedelmi okokból itt most csupán jelezzük a fontosabb témaköröket.

Szinte általánosnak mondható az a gyakorlat, hogy bevezetőként bemutatják Bartókot, leírják a beszélgetés színhelyét, körülményeit. Az így kialakult, körvonalazott Bartók-portré természetesen nem egységes, sőt imitt-amott kisebb ellentmondások is felbukkannak. Egyesek például markáns, férfias magatartásának ítélik meg, mások nőies vonásokat is felfedeznek egyéniségében (2, 3, 5, 26, 35). Ami Bartók szemének színeit illeti: volt,

aki kéknek, kékes-szürkének, vagy éppenséggel zöldnek látta (3, 14, 20, 26), holott a legmegbízhatóbb források szerint szeme barna volt.

Beszélgető társai közül nem egy figyelt fel tekintésének gyermekien őszinte voltára, tisztaságára (3, 17), olyan vonásra, melyre művészete kapcsán Kodály Zoltán is utal²².

Az interjúkban vázolt Bartók-portré vonásai közül a leggyakoribb a sovány, tőrékeny alkat (26), ősz haj (5), fiatalos arc (5), összbnyomásában a tudásra, tanásra vagy éppenséggel papra jellemző szigorúság (28, 35), máskor a rokonszenves póznéküliség (2), határtalan zárkózottság (17), tartózkodó magatartás (26), fegyelmezett-ség (2), a megtévesztő szerénység (3, 25). Kevesebben fedezték fel derűjét (3), közvetlenségét (25), a népek közeledésének következetes harcosát (13, 28).

A kor fel fogadásához hozzá tartozott a rokoni szálak felderítése, így első felesége révén a kolozsvári Engel családhoz fűződő szála (1). Felmerült a Bartók család székely eredetének kérdése is, Bartók maga a Borsod megyei származást tartotta nyilván (25)²³.

Az első interjúk igyekeztek megismertetni Bartókot, művészetét, munkásságát. Ezzel magyarázható, hogy ezekben nagyobb szerepet kaptak az életrajzi mozzanatok (pl. a nagyszentmiklósi gyermekkori emlékek felidézésével — 2, 3), a népdalgyűjtés (érdekes részletekkel tarkítva — 25), tanulmányok (Beszterce, Pozsony, Budapest — 2, 25), külföldi hangversenykörutak (megfigyelések, tapasztalatok továbbadásával — 1, 3, 4), zenei élmények (Sztravinszkij: Tavasz áldozás, Cortot zongorajátéka — 8) stb.

Önmagáról, eredményeiről, sikereiről, nehézségeiről, küzdelmeiről nem szívesen beszél, de néha felvillannak megvalósításai (gyűjtés, kiadásra előkészített régi muzsika — 8, 21), s nagy ritkán megfogalmaz beteljesületlen álmaiból is (pl. a moldvai csángó népzene gyűjtése — 25). Népzene-tudományi munkái közül a román anyagot tartalmazó bihari, máramarosi kolindakötet, a magyar népzenevel foglalkozók közül A magyar népdal, a 150 erdélyi népdalt tartalmazó, Kodállal közös munka, valamint összehasonlító kötete szerepel leggyakrabban²⁴. A népzeneről szólva kiemeli a gyűjtés folyamatos jellegének fontosságát, megfogalmaz soron következő s általa már meg nem oldható feladatokat (pl. a hangszeres zene gyűjtése, tanulmányozása, kölcsönhatások, kevésbé ismert tájak népzenejének feltárása — 21, 25). Summázva vagy meszeszemenően részletezve ismerteti a magyar népzene rendszerezésének elveit és kivitelezését (30, 35, 37, 38).

Igy voltaképpen körvonalazódik teljes gyűjtő, rendszerező, összehasonlító tudományos és népszerűsítő munkája (30, 31, 32, 35, 38), a korai interjúkban pedig zeneszerzői és előadóművészi tevékenysége. Igaz, hogy leggyakrabban színpadi munkáiról esik szó — különösen A csodálatos mandarinról — s 1922 és 1933 közti hangversenykörútjairól (1, 2... 10, 15, 20).

Az interjúkban különös melegséggel és megbecsüléssel szól Kodály Zoltánról, értékelő jelzőkkel említi — a szűk terjedelemez alkalmazkodva — a zeneszerzők közül Debussyt, Ravelt, Milhaud-t, valamint a modern zene két jelentős irányzatának képviselőjét: Sztravinszkijt és Schönberget, jelezve, hogy egyéniségéhez az előbbi áll közelebb (8, 14, 17, 36). Az előadóművészek közül Dohnányi Ernőre, Egisto Tangóra, Szenkár Jenőre, Reiner Frigyesre, Alfred, Cortot-ra, Willem Mengelbergre utal, szerűpek hangsúlyozásával (1, 4, 8, 23). George Enescura budapesti szereplése s a román-magyar művészcsere gondolatának kapcsán, valamint a vita anyagában utal (28, 31, 32, 37). A román népzene-tudomány területéről Constantin Brăiloiu világviszonylatban is elismeréssel emeli ki, s értékelő Sabine Drăgoi-nak és Brăiloiu tanítványainak tevékenységét (26, 28, 31, 38). A magyar népzene-tudatás eredményeiről szólva, Kodály Zoltán mellett Vikár Béla, Seprődi János, Lajtha László és Molnár Antal szerepét hangsúlyozza (1, 21). Franciaország élményei közül Henry Prunières előadás-sorozatát értékel (4). Hálával emlegeti bihari gyűjtő munkájának hathatós elősegítőjét, Ioan Buşuţia belényesi tanárt (26).

Szólni lehetne a dzsesszről, melynek eredeti válfaját, az igazi néger muzsikát gazdag improvizációs lehetőségei révén találta érdekesnek, kevésbé a közönséges, elcsépett fordulatokat (23, 24). Szórakoztató zeneként tartalmasabbnak vélte, mint az első világháború előtti kávéházi és operett-muzsikát (26).

Az 1934-es interjúk főleg a tervezett és elmaradt bánáti Bartók-ünnepségekkel kapcsolatos részletekkel, Bartók bukaresti román népzenei tanulmányaival foglalkoznak (27, 28).

Egy kivétellel, az 1936-os beszélgetések központi kérdése a Petranuval folytatott vita (31–37), s az első szakaszban Bartók álláspontjának tisztázására óhajtottak lehetőséget nyújtani. Részben maga Bartók is erre használta fel az időszaki sajtó nyújtotta szűkebb keretet, bár ezt a szándékát — a szóban forgó napilapok munkatársainak kevésbé szakszerű fogalmazása miatt — nem sikerült minden esetben Kéllő színvonalon megva-

*** Össztársadalmi közreműködéssel 1

A FESZTIVÁL FÓRUMA

- Becze Antal* A Hargita Művészegyüttes első évtizede 2
Nicolae Bucur A testvériség dala-tánca 4
Szahács Anna Kórustalálkozó—gondokkal 5

KULTÚRA ÉS MAGATARTÁS

- Znorovszky Attila* Tudunk-e egymásról? Kerekasztal megbeszélés Szatmáron 6
Cseke Péter Érmelléki múzeumőrök 10
Földesy Viktor Én is boldog ember vagyok. Hatodik fejezet. Történetem Boriskával, elszakadásom otthonomtól 13
- Az önzetlen szolgálat példája. Nagy Géza búcsúztatása.
Antal Árpád A sírnál 15
Balogh Edgár Felvillanó pályakép 15

FESZTIVÁLKRÓNIKA 16

MŰKEDVELŐK MŰHELYE

- Sepsi Dezső* Hangszertechnikai kérdések a széki banda kíséretében 4. 18
- Bartók Béla 1881—1981
Vásárhelyi Géza Bartókról 21
Almási István Közös elvek a népzene gyűjtés módszereiről 21
László Ferenc Két „Bartók-népdalról” 25
Benkő András Romániai interjúk 27
Znorovszky Attila Egy hajdani interjúkészítő 32
Szőcs Gyula Két emléktábla rövid története 33

VADRÓZSÁK

- Faragó József* A folklorizmus formái és lehetőségei a mai romániai magyar nemzetiségi kultúrában 35
Gazda Zoltán Bolondkerék 38
Hints Mihlós Aranyosszéki festett famennyezetek 39
Kardalus János Csíkmenasági hátasszékek 40
Balázs Irén, Kápolnásfalui Általános Iskola. Helyi történeteket is 41
Bartalis Teréz
Kós Károly Lapozom a gyermekvilág néprajzi könyvét 42

ENCIKLOPÉDIA

- Sz. Benedek István* Ó, ezek a marslakók! 45
Szabó Attila Természettudományos arcképesarnok Nyárády Antal 46
Naptár 48

OLVASÓINK FIGYELMÉBE!

Kérjük a Művelődést példányonként vásároló olvasókat, hogy a szabadárusítás korlátozása miatt térjenek át a postai előfizetésre!

XXXIV. évfolyam 1981. 3.
március

Szerkesztőség

71341 București 33
Casa Scintei nr. 4102
Telefon 17 28 55
17 60 10/2269; 2140

Előfizetési díj: egész évre 60 lej, félévre 30 lej, negyedévre 15 lej, számonként 5 lej

Előfizetések a postahivataloknál

Folyóiratunk laparusoknál a következő városokban kapható:

Arad, Brassó, Bukarest, Csíkszereda, Déva, Kézdivásárhely, Kolozsvár-Napoca, Kovászna, Marosvásárhely, Máramarosziget, Nagybánya, Nagykároly, Nagyvárad, Petrozsény, Resica, Sepsiszentgyörgy, Szatmár, Szeben, Székelyudvarhely, Torda, Temesvár, Zilah

Külföldi olvasóink figyelmébe!

A Művelődésre előfizetéseket elfogad az ILEXIM Departamentul Export—Import presă P.O. Box 136—137 Telex: 11226 București, str. 13 Decembrie nr. 3

Taxele postale acbitate conform aprobării D.G.P.To. nr. 137/6597/1980.

